

Modern İsrail’de Karâî Olmak: Mısır Kökenli Karaîlerin İsrail’deki Sorunları

Being A Karaite In Modern Israel:
The Problems of Egyptian-born Karaites in Israel

Muhammed Ali Bağır*

Öz

Karâîlik, MS. VIII. yüzyılda Irak’ta doğan anti-Talmudist bir harekettir. Bu hareketin, hâkim zihniyet olan Rabbânî Yahudilikle en büyük farkı, Tanah’ı dini hükümlerin yegane kaynağı olarak kabul etmesi ve Talmud muhalifi olmasıdır. Günümüzde, başta İsrail olmak üzere Kuzey Amerika, Rusya, Litvanya, Ukrayna, Polonya ve Türkiye’de az da olsa belli bir sayıya ulaşan Karâî nüfusu vardır. Bunlar arasında İsrail, en fazla Karâî nüfusu barındırmasıyla ön plana çıkar.

Bu çalışmada esas olarak, XX. yüzyılda Mısır’dan göç eden ve günümüz İsrail devletinde yaşayan Karâîlerin çoğunluğunu oluşturan Mısır kökenli Karâîlerin durumu ele alınacaktır. İlk bölümde, Karâîlik hakkında genel bilgiler verilecektir. İkinci bölümde ise Karâîlerin İsrail’e göçleri, bu göç sürecinde yaşananlar ve göç sonrasında devlet ve toplumla olan mevcut ilişkileri incelenecektir. Çalışma, genel bir değerlendirme ile son bulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karâîlik, Tanah, Talmud, İsrail, Rabbânî Yahudilik.

Abstract

Karaism is an anti-Talmudist movement which was born in Iraq in the VIII. century C.E. The greatest difference between this movement and mainstream Rabbinic Judaism is that it regards Tanakh as the sole source of religious rules and is the opposite of Talmud. At present, there are Karaite population reaching a certain number in North America, Russia, Lithuania, Ukraine, Poland, Turkey and especially in Israel. Among them, Israel comes to the forefront with the largest population of Karaites.

In this study, the situation of the Egyptian-born Karaites who emigrated from Egypt in the 20th century and constitute the majority of the Karaites living in present-day Israeli state will be discussed basically. In the first chapter, general information about Karaism will be given. In the second part, the Karaites’s migration to Israel,

* Yrd. Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi, (malibagir@sakarya.edu.tr).

the events encountered in that migration process and the existing relations with the state and society after the migration will be examined. The study will conclude with a general evaluation.

Keywords: *Karaimism, Tanakh, Talmud, Israel, Rabbinic Judaism.*

A. Giriş

14 Mayıs 1948 tarihinde kurulan İsrail Devleti'nin nüfusu 2017 rakamlarına göre 8.680.000'dir. Birçok farklı etnik, dinî, kültürel ve sosyal kökenlerden gelen son derece çeşitli bir nüfus yapısına sahip olan İsrail toplumunun % 74.7'sini (6,484,000) Yahudiler; % 20.8'ini (1.808.000) Müslümanlar ve % 4.5'ni de (388.000) diğerleri (Hıristiyanlar, Bahaîler, Dürziler ve dine göre tasnif edilmeyenler) oluşturur. İsrail toplumunun dinî yapısı incelenirken, mevcut dinler öncelikle iki gruba ayrılır: Yahudilik ve diğer dinler. Yahudiler kendi içinde, devlet tarafından resmi olarak kabul edilmiş olan Yahudi dinî cemaatleri ve devlet tarafından resmi olarak benimsenmemiş Yahudi kökenli dinî cemaatler olarak ikiye ayrılır. İsrail devleti tarafından kabul edilmiş, benimsenmiş Yahudilik anlayışı, Rabbânî Yahudiliktir. Bu tabir ile MS. 70'de şekillenmeye başlayan, MS. 700'lerde tamamlanan ve Rabbânî Yahudilik olarak adlandırılan Yahudilik kastedilir. Bu anlayış, yazılı vahyin oluşturduğu Tanah'ı ve şifahi vahyin oluşturduğu Mişna ve Gemara'dan müteşekkil Talmud'u yaşamın temel kaynakları olarak kabul eden ve önde gelen Yahudi ulemasının yorumları üzerine oturan; sinagog etrafında şekillenmiş olan Yahudilik anlayışıdır. Bu anlayış, biraz sonra kendisinden bahsedeceğimiz Karâîlik dışında, ondokuzuncu yüzyıla kadar bütün Yahudilerin içinde buldukları, Yahudilik denince çoğunlukla kendisinin anlaşıldığı anlayıştır. Bugün İsrail'de çoğunluğu oluşturan ve devletin resmi din anlayışını yansıtan Rabbânî Yahudiliktir. Bunlar kendi içlerinde, Siyonizm'in ortaya çıkışında ve İsrail devletinin kuruluşunda önemli rol oynayan Avrupa kökenli Aşkenazlar, İspanya kökenli Sefaradlar ve özellikle Müslüman ülkelerden gelen Mizrahim Yahudileri olarak üç ana gruba ayrılır. Bunlardan, asıl hakim olan grup Aşkenazlardır, Sefaradlar ve Mizrahim Yahudileri ise birinci gruba göre daha ikincil bir pozisyonu işgal ederler¹.

Görüşleri, devlet tarafından resmi olarak benimsenmemiş ve marjinal Yahudi gruplar olarak adlandırılan Yahudi kökenli gruplar ise üç ana başlıkta incelenebilir: Sâmirîler, Falaşalar ve Karâîler. Sâmirîler, Filistin Sâmiriye bölgesinde yaşayan, köken olarak kendilerinin İsrailoğulları'nın soyundan

1 İsrail Merkezi İstatistik Bürosu'nun, 2010 yılındaki verilerine göre İsrail Yahudi toplumunun dindarlık açısından durumu ise şöyledir: %8 haredi (ultra-ortodoks), %12 dindar, %13 dindar gelenekselci, %25 seküler gelenekselci, %42 seküler (Eldar Hasanov, "İsrail Toplumsal Çatışmasında Harediler", *Ortaoğu Analiz*, Ortaoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2014, Kasım-Aralık Cilt: 6 Sayı: 65, s. 64).

olduklarını iddia eden kadim bir topluluktur. Rabbânî Yahudiler tarafından kadim dönemlerden günümüze hem köken hem de dinî mensubiyet açısından Yahudi olarak kabul edilmemişlerdir. Günümüzde 800 kişiden oluşan bu küçük topluluk, Filistin’in Nablus şehri yakınlarındaki Sâmirîlerin kutsal saydıkları Gerizîm dağının eteklerinde bulunan Luza köyünde ve İsrail’in Tel Aviv şehri yakınlarındaki Holon’da yaşamlarını sürdürürler. Falaşalar ise asırlar boyunca Etiyopya’da yaşamış bir gruptur ve kendilerini İsrail’in çocukları anlamına gelen Beta İsrail olarak adlandıırırlar. İsrail soyundan geldiklerini savunurlar ancak bunun nasıl olduğu hususunda bir uzlaşa yoktur. 1974’de Etiyopya’da, rejimin değişmesi Falaşalar açısından hayatı zorlaştırdı İsrail devleti tarafından yapılan operasyonlarla 27.000 Falaşa İsrail’e getirilmiştir. Günümüzde toplam 120.000’den fazla Falaşa İsrail’de yaşamaktadır².

İsrail’deki Yahudi kökenli marjinal grupların sonuncusu Karâîlerdir. Aşağıdaki çalışmanın ilk bölümünde Karâîlik hakkında genel bilgiler verilecek, ardından da İsrail’de yaşayan Karâîlerin çoğunluğunu oluşturan Mısır kökenli Karâîlerin, Mısır’dan farklı zamanlarda İsrail’e yaptıkları göçler, bu göç sürecinde yaşananlar ve göç sonrasında devlet ve toplumla olan mevcut ilişkileri incelenecektir.

B. Karâîlik Hakkında Genel Bilgiler

1. Ortaya Çıkışı ve Günümüzdeki Durumu

Karâîlik, M.S. VIII. asırda Irak topraklarında ortaya çıkmış bir Yahudi mezhebidir. “Karâî” kelimesi, Tanah’ı, özellikle de Tevrat’ı yoğun bir şekilde okumalarından dolayı “kutsal kitabı, yani Tevrat’ı okuyan” ya da “insanları hakiki Tevrat inancına çağıran, davet eden” olarak, bu mezhep müntesiplerini tanımlamak için kullanılmıştır. Ayrıca, mezhebin en temel özelliği olan dinî hükümlerin yegane kaynağı olarak sadece Tanah’ı kabul edip şifahi geleneği reddetmelerinden dolayı “Bney ha-Mikra-Tevrat’ın Evlatları” ve “Ba’aley ha-Mikra-Tevrat’ın Sahipleri” olarak da isimlendirilmişlerdir³.

Karâîliğin genel olarak Irak’ta Abbasi Halifesi Ebu Cafer el-Mansur (M. 754-765) döneminde, Rabbânî Yahudilik anlayışına karşı çıkan anti-Talmudist bir hareket olarak ortaya çıktığı kabul edilir. Dinî hükümlerin yegane kaynağı olarak Tanah’ı, özellikle de Tevrat’ı esas alan ve din

2 Fuat Aydın, “Ortadoğu Ülkelerinin Dinsel Yapısı”, *Ortadoğu Yılığ* 2011, Ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Açılım Kitap, İstanbul, 2012, ss. 535-540; İsrail’in nüfusu için bkn. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/latest-population-statistics-for-israel>, (erişim: 15.06.2017); Sâmirîler için bkn. Muhammed Ali Bağır, “Samiriler: Köken Sorunu ve Günümüz İsrail Devleti’ndeki Yansımaları”, *Milel ve Nihal*, 2016, sayı: 13 (2), ss.101-128; Falaşalar için bkn. Dursun Ali Aykut, “Falaşalar veya Etiyopya Yahudileri”, *Milel ve Nihal*, 2014, sayı: 11 (2), ss. 35-60.

3 Şaban Kuzgun, *Hazar ve Karay Türkleri*, Seda Yayınları, Ankara, 1985, ss. 154-155; Yaşar Kutluay, *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*, Anka Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 257-263.

adamlarının yaptıkları yorumları kabul etmeyen bu hareket, VIII. asırda yaşayan ‘Anan ben David tarafından sistemleştirilmiş ve ilk Karâî cemaati de bu dönemde ortaya çıkmıştır⁴.

‘Anân’dan sonra yetişen güçlü şahsiyetler onun biraraya getirdiği bu hareketi bir mezhep haline dönüştürdüler. Bu dönemde Karâîlik özellikle İran, Ermenistan ve Kafkasya bölgelerinde etkili olmaya başladı. IX. yüzyılda yaşayan ve Karâî ismini ilk defa kullanan Bünyamin en-Nihavendî ve öğrencisi Daniel el-Kûmisî İran Karâîleri’ndendir. Karâî hareketinin bu bölgelerde etkili bir şekilde yayılmış olması Hazarların da o dönemde Yahudiliğin Karâî mezhebini kabul ettikleri görüşünü destekler. Suriye taraflarında bulunan Karâîlerin bir kısmı X. yüzyıldan önce Bizans’a göç etmiştir⁵. XII. yüzyılda Suriye ve Filistin taraflarında, özellikle de Kudüs’te hakimiyet kuran Haçlılar, Rabbânî Yahudilere yaptıkları baskıları Karâîlere de uygulamaya başlayınca Karâîlerin bir kısmı Mısır ve Kuzey Afrika’ya gitmek zorunda kalmışlardır. Özellikle XII. yüzyıldan itibaren Mısır’da sayıları çoğalan Karâîler, çoğunlukla Kahire’de büyük bir cemaat oluşturmuşlardır. XI. yüzyılda Karâîlik İspanya’da da yayılmış, ancak XII. yüzyılda İspanyolların baskılarından dolayı bölgeyi terketmek zorunda kalmıştır⁶.

Karâîlik, erken dönemlerden itibaren Kafkasya taraflarında yaşayan Türk boyları arasında da yayılmıştır. Günümüzde hâlâ varlığını devam ettiren Kırım Karayları arasında Karâîlik, onların ataları sayılan Hazarlar’ın bu hareketi VIII. yüzyılın ortalarında kabul etmesiyle görülmeye başlamıştır. VIII ile X.yüzyıllar arasında Bizans’tan kovulan Yahudiler Hazar ülkesine sığınmışlar ve Hazarların Karâî mezhebini benimsemelerini sağlamışlardır. Karâîlik, Güney Rusya steplerine ve Kırım’a ise Hazar Devleti yıkıldıktan sonra geriye kalan Hazar Karâî Yahudilerinin Kırım’a göç etmeleriyle ulaşmıştır. Bu dönemde, Güney Rusya’nın daha yukarılarına doğru giderek yayılmış ve Kuman-Kıpçakların bir kısmı da Karâîliği kabul etmiştir. Kırım’da yayılan Karâîlik, XIV. yüzyılda Litvanya ve Polonya’ya kadar yayılmıştır. XIV. yüzyılda Kırım Karâîlerinin bir bölümü Litvanya ve Polonya’ya göç etmiş ve bugünkü Doğu Avrupa Karâî cemaatini oluşturmuştur⁷.

4 Seyyar Suleymanov, *Kırım Karayları*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2012, s. 10.

5 X.-XI. yüzyıllarda Bizans topraklarında Karâîler Antalya, Kıbrıs, İstanbul, Kocaeli, Amasya, Edirne, Selanik, Trabzon gibi şehirlerde kalabalık topluluklar halinde yaşamışlardır. Bizans topraklarında Karâîlerin yaşadıklarının en önemli işaretlerinden biri, Sakaryalı olan İshak Sangâri’dir. Sangâri, Karâî kaynaklarında zikredildiği üzere, Hazarların Yahudiliği Karâî inancı şeklinde kabul etmesinde etkili olan kişidir (Durmuş Arık, “Karaylar ve Türkiye’deki Karay Cemaati Üzerine”, *Bütün Yönleriyle Yahudilik*, 18-19 Şubat 2012 (Uluslararası Sempozyum) Dinler Tarihi Araştırmaları VIII, Ankara, 2012, s. 136)

6 Kuzgun, *age.*, ss. 166-170; Suleymanov, *age.*, ss. 22-23; Mustafa Sinanoğlu, “Karailik”, *Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 2001, c. 24, s. 424.

7 Durmuş Arık, “Türk Yahudiler: Kırım Karâîleri”, *Dini Araştırmalar*, Ankara, 2005, cilt: 7, sayı: 21, s. 32-36; Sinanoğlu, *agm.*, s. 425; Kuzgun, *age.*, ss. 177-179; Hazarlardan geriye kalan bir diğer etnik grup Kırımçaklar’dır.

Günümüz itibarıyla, dünya üzerindeki Karâîlerin sayısının yaklaşık olarak kırk-elli bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu sayının, kırk bini İsrail’de, kalanı ise diaspora olarak adlandırılan diğer ülkelerde yaşamaktadır⁸. Bir zamanlar belli sayıda Karâînin yaşadığı Kuzey Afrika, İspanya, Portekiz, İran, Ermenistan, Hindistan, Irak ve Suriye’de artık Karâî cemaati kalmamıştır. İstanbul dışında Trakya ve Anadolu’da da yoktur. İsrail dışında Karâîlerin büyük çoğunluğu Kuzey Amerika, Ukrayna, Kırım, Litvanya, Polonya, Rusya ve İstanbul’da yaşar.

2. Karâîliğin İnançları

Karâîliğin en belirgin özelliği, yegane kaynak olarak Tanah’ı kabul etmesi ve Rabbânî Yahudiliğin sözlü Tevrat olarak nitelendirdiği ve yazılı geleneğin açıklaması olarak gördüğü Talmud literatürünün otoritesine karşı çıkmasıdır. Karâîlere ayrı bir hareket olma vasfını, Yahudi din adamları tarafından oluşturulan bu Talmud literatürüne gösterilen muhalefet verir. Onlar, Tanah’ın otoritesini tanır, Tevrat’a ise ayrı bir önem verirler. Tevrat’ı İbranice okumak ve anlamak gerektiğine inanırlar. Şifahi geleneği reddedip Tevrat’ın okunması ve takip edilmesi anlayışına çok önem vermelerinden dolayı “Bney ha-Mikra-Tevrat’ın Evlatları/Takipçileri” ve “Ba’aley ha-Mikra-Tevrat’ın Sahipleri” olarak da bilinirler. Karâî anlayışında, Tevrat’ın yorumlanması gerekli görülür ancak tartışmasız otorite olarak görülen Rabbânî yorum geleneği kabul edilmez. Bunun yerine tüm farklılıklarıyla beraber akılcı ve metnin lafzî/basit anlamına sadık kalan yorum anlayışı savunulur. Hükümler çıkarılırken sırasıyla nass, kıyas ve icma olmak üzere üç prensip esas alınmakta, ayrıca kıyasın kutsal metnin lafzına ters düşmemesi şartı aranmaktadır. ‘Anân’a göre Tevrat’taki, “Size verdiğim buyruklara hiçbir şey eklemeyin, hiçbir şey çıkarmayın. Ama size bildirdiğim Tanrınız Rabbin buyruklarına uyun” (Tesniye 4/2) ifadesi gereği Yehova’nın emirlerini yerine getirmek için Tanah yeterlidir ve sözlü geleneğe ihtiyaç yoktur⁹.

Sözlü geleneği kabul etmediklerinden dolayı Sadûkîlerin devamı olarak görülen Karâîler, özellikle Daniel 12/2¹⁰’de geçen ifadeyi yorumlamak suretiyle,

Kırımçıklar, Karâîlik inancını benimseyen Kırım Karayları’ndan farklıdır ve Talmudçu anlayışı benimsemişlerdir. Talmudçu bir Türk-Yahudi topluluğu olan Kırımçıklar, asırlar boyunca Rus yönetimi altında kalmalarına rağmen Türkçeyi unutmamışlar, gelenek ve göreneklerini muhafaza etmişlerdir (Arık, *Türk Yahudiler: Kırım Karâileri*, s. 32; Erdoğan Altunkaynak, “Karay-Kırımçak İlişkileri ve Musevi Dinli İki Türk Halkının Ayrışma Sebepleri”, *Karadeniz*, 2008, yıl: 1, sayı: 1, s. 36).

8 Moshe Firrouz, “The Karaite Jewish Community in Israel (20th and 21st Centuries)”, *Karaite Archives*, 2013, no: 1, s. 36.

9 Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, İsam Yayınları, İstanbul, 2012, s. 45; Kuzgun, *age.*, s. 199; Sinanoğlu, *agm.*, s. 425.

10 Daniel 12/2: “Yeryüzü toprağında uyuyanların birçoğu uyanacak: Kimisi sonsuz yaşama, kimisi utanca ve sonsuz iğrençliğe gönderilecek”.

Sadûkîlikten farklı olarak, ahiret gününe inanırlar. Ayrıca, ölümden sonra dirilmeye, hesap vermeye, hesaptan sonra mükafat ve ceza görmenin hak olduğuna da inanırlar. Rabbânîlerle sözlü gelenek hususunda anlaşamayan Karâîler, ahiret, hesap, cennet ve cehenneme inanma gibi hususlarda onlarla mutabık kalırken, Sadûkîlerle ters düşerler. Ahiret inancıyla ilgili olarak ‘Anân’ın tenasüh fikrini benimsediği, ancak sonraki birçok Karâî bilginin bu düşünceyi reddettiği bilinmektedir. Bunlar arasında en dikkat çekici isim el-Kirkisânî’dir. El-Kirkisânî, tenasüh fikrine karşı bir eser yazmış (*Sefer ha-Orot*) ve ‘Anân’ı eleştirmiştir¹¹. Ayrıca *Kitâbu’l Envâr ve’l Merâkib* adlı eserinin bir bölümünü, kendi döneminde Yahudiler arasında da revaç bulan tenasüh fikrinin bâtıllığı konusuna ayırmıştır.

Rabbânî Yahudilikteki en önemli inançlardan biri olan Mesih’in gelmesinin hak olduğuna Karâîler de inanır. Onlara göre Davud’un soyundan olan Mesih, Davud’un evine (Kudüs’e) gelecektir. Karâîlere göre bütün İsrailoğullarını kurtaracak ve Kudüs’teki kutsal mabedi yeniden inşa edecektir. Bundan dolayı Mesih’in ineceğine inandıkları Kudüs’te yaşamayı önemsemişlerdir. İsrailoğullarının kurtarılması fikri, ilk Karâîlerde diğer Yahudilerden daha kuvvetli olup, özellikle X. asırdan itibaren Kudüs’e gidip yerleşen ve kendilerine “Şoşanîm” (daha bilinen isimleriyle “Siyonun Yashıları”) adını veren bir grup oluşmuştur. Bunlar, ilk dönemlerden itibaren Kudüs’e gitmeyi, oraya yerleşmeyi teşvik eden faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kudüs’e göç edip yerleştiği bilinen en önemli Karâî din adamları Daniel el-Kûmisî (880 yılları) ve Yefet ben ‘Eli (950 yılları)’dır. Bunlar, İsrailoğullarının kurtuluşu ve Mesihle ilgili düşüncelerinden dolayı Kudüs’te yaşamışlar ve takipçilerinden de burada yaşamalarını istemişlerdir¹².

Karâîliğin inanç esaslarıyla ilgili amentünün oluşturulmasına yönelik ilk çalışmalar XII. yüzyıl Karâî bilginlerinden Yahuda Hadasi tarafından “*Eşkol Ha-Kofer*” adlı eserinde ortaya konulmuştur. Buna göre Karâîlerin inançlarını şu on temel husus oluşturur: 1. Her şeyi yoktan yaratan Tanrı’dır. 2. Her şeyi yaratan Tanrı’dır, fakat O yaratılmamıştır. 3. Tanrı birdir, hiçbir şekilde diğer yaratılanlara benzemez. 4. Tanrı, Musa’yı elçi olarak bize göndermiştir, o peygamberlerin en büyüğüdür, onun gibi bir peygamber gönderilmemiş ve gönderilmeyecektir. 5. Tanrı, Musa’nın aracılığı ile mükemmel gerçeğin ve şeriatın bulunduğu tam ve yazılı olan Tevrat’ı bize göndermiştir. 6. Her mümin Tevrat’ın orjinal dilini öğrenmelidir. 7. Peygamberlik dereceleri Musa’ninkinden düşük olsa da Tanrı başka peygamberlere de vahiy göndermiştir. 8. Tanrı ölüleri kıyamet gününde diriltecektir. 9. Tanrı ahirette insanlara dünyadaki amellerine göre ceza veya mükafat verecektir. 10. Tanrı

11 Gershom Scholem, “Gilgul”, *Encyclopaedia Judaica (EJ)*, Second Edition, Ed. in Chief Fred Skolnik, Executive Ed. Michael Berenbaum, Macmillan Reference, Detroit, 2007, Vol. VII, s. 602.

12 Yoram Erder, “The Mourners of Zion: The Karaites In Jerusalem In The Tenth And Eleventh Centuries”, *Karaite Judaism A Guide to its History and Literary Sources*, ed. Meira Polliack, Brill, Leiden, 2003, s. 213-233.

sürgünde olanları küçük görmez, aksine çektikleri meşakkatlerle onları temizlemeyi diler, onlar da Tanrı’nın yardımını ve Mesahi beklemelidirler¹³.

Karâîlerde Şabat yasaklarıyla ilgili uygulamalar Rabbânî Yahudiliğe göre çok daha sıklıdır. Örneğin, Rabbânîlikte de olan Şabat’ta ateş yakmama yasağı bir yana, daha önceden yakılmış bir ateşin/ışığın bile söndürülmesi gerekliliği vardır. Bundan dolayı, neredeyse tüm Ortaçağ boyunca Karâîler Cuma akşamı Şabat’ı karanlıkta karşılamışlardır¹⁴. Ayrıca, Rabbânîlikte tavsiye edilen Şabat gecesi cinsi münasebeti Karâîler Tevrat ifadelerine (“Altı gün çalışacak, yedinci gün dinleneceksiniz. Ekim, biçim vakti bile olsa dinleneceksiniz” Çıkış 34/21) dayanarak yasaklamışlardır. En dikkat çekici yasaklardan biri de ibadet amacıyla kenesaya gitmek haricinde evlerden dışarıya çıkma yasağıdır. Ateş/ışık yakma konusu hariç diğer bazı uygulamalarda sonraki dönemlerde esnemenin olduğu görülmüştür¹⁵.

Rabbânîlerde evlilikle ilgili kurallar, Karâîler kadar sınırlandırılmış değildir. Karâîler Tevrat’taki evlenilmesi yasak olan kişiler listesini, rikkub denilen genişletme metodu ile daha da artırmışlardır. Karâîlerde evlenilmesi yasak olan akraba daha fazladır. Dikkati çeken bir diğer önemli farklılık da temizlik kurallarıyla ilgilidir. Karâîlerde çok daha sıkı bir şekilde uygulanan temizlik kurallarından en önemlisi tuvalete gittikten sonra, Tevrat okumak, kenesaya girmek ve yemek yemek için ellerin ve ayakların yıkanması zorunluluğudur. Kan, insan pisliği ve diğer pisliklerin Karâîlerde toprakla örtülmesi gerekir. Rabbânîlerde ise bu türlü zorunluluklar yoktur¹⁶.

Bilindiği gibi, Yahudilikteki en önemli ibadetlerden biri, farklı zamanlarda çeşitli şekilleriyle yerine getirilen kurban ibadetidir. Oldukça detaylı kuralları bulunan bu ibadet, Rabbânî Yahudiler tarafından, MS. 70 yılında yıkılmış olan Kudüs’teki mabedin mevcut olmamasından dolayı bu tarihten itibaren yerine getirilememektedir. Karâîler ise bu konuda farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır. ‘Anan ben David kurban ibadetine karşı çıkarken, Bünyamin en-Nihavendî, Samuel b. Musa el-Mağribi (XV. yy) gibi ileri gelenler Rabbânî anlayışı takip etmişlerdir. Daniel el-Kûmisî ve Yefet ben ‘Eli ise yenilmemesi şartıyla bir kuzunun kurban olarak kesilmesi ve yakılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. El-Kirkisânî ise bazı Karâîlerin kurban ibadetini, yerine getirmeleri gereken zamandan bir ay sonrasına erteleyerek icra ettiklerini haber verir¹⁷. Günümüzde, Kırım’daki Karâîlerin ileri gelenlerinden Kırım

13 Joseph Elijah Heller/Leon Nemoy, “Karaites”, *EJ*, Vol. XI, s. 797-798.

14 Bu yasak, Mısır’dan İsrail’e göç etmiş olan Karâîler tarafından günümüzde bile hâlâ yadedilmektedir (Emanuela Trevisan Semi, “From Egypt to Israel: The Birth of a Karaite ‘Edah in Israel”, *Karaite Judaism*, s. 441).

15 Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik’te Şabbat (Sebt) -Kökeni, İlgili İnanç ve Uygulamalar-*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, ss. 80-82.

16 Kuzgun, *age.*, s. 208.

17 Lawrence H. Schiffman, *The Halakhah at Qumran*, Brill, Leiden, 1975, s. 130.

Bilimsel Konsey Başkanı A. Polkanov'un verdiği bilgilere göre Karâîler kurban ibadetini yerine getirirler. Ancak bu kurban, bir kohen nezaretinde değil, şahsın bizzat kendisinin kurbanı Tanrı'ya sunması şeklinde olmuştur. Hatta kurban takdim etmelerinden dolayı Çarşamba gününe özel olarak Kankün (Kan Günü) demişlerdir. Kırım Karâîleri, yılda bir defa (Temmuz sonu - Ağustos başı gibi) Kırım'daki Yevpatorya şehrinde bulunan "Kenesa Kompleksi"nin bekleme avlusunda kurban ibadetini icra ederler¹⁸.

C. İsrail Devletinde Yaşayan Karâîler

Günümüz İsrail devletinde yaklaşık kırk bin Karâî yaşar. Bunların büyük çoğunluğu (yüzde doksanı), 1948 yılında İsrail'in kurulmasından sonra bölgeye farklı zamanlarda göç eden/sürülen Mısır kökenli Karâîlere dayanır¹⁹. Dolayısıyla, bu bölümde ilk olarak Filistin ve Mısır'daki Karâîlik hakkında kısaca tarihsel bilgi verilecek, ardından da modern dönemde yaşanan gelişmelerden ve Mısır kökenlilerin çoğunluğunu oluşturduğu İsrail Karâîm cemaatinden bahsedilecektir.

1. Filistin ve Mısır'da Karâîlik

'Anan ben David, taraftarlarıyla beraber Irak topraklarından ayrılarak Kudüs'e gelmiş ve burada bir cemaat oluşturmuştur. Hatta, Kudüs'teki en eski Karâî kenesasını ('Anan ben David Sinagogu) kurmuştur²⁰. Bu dönemden itibaren yaklaşık iki asır boyunca Kudüs, Karâîler için ilim merkezi olmuş ve pek çok bilgin burada bulunmuştur. Daniel el-Kûmişî, Yefet b. 'Eli (X.yy), Şlomo ben Yeruhim (X.yy), Sehl İbn Masliah (X.yy), David ben Avraham el-Fâsî (X.yy), Yusuf ben Nûh (X.yy), Yosef ben Avraham el-Basîr (XI.yy) ve Ebu Ferec Harun İbn el-Ferec (XI.yy) gibi Karâîlerin ileri gelen âlimleri Kudüs topraklarında yaşamışlardır. Filistin bölgesinde XI. yüzyılın sonlarına kadar Karâîliğin yayılması ve gelişmesi devam etmiştir. Sadece Kudüs'te değil, Filistin bölgesinde bulunan diğer şehirlerde de Karâî toplulukları görülmüştür. Örneğin, günümüz Tel Aviv'in on beş km güneydoğusunda bulunan Ramle şehrinde, tıpkı günümüzde olduğu gibi, önemli bir Karâî cemaati oluşmuştu. XI. yüzyılda buradaki Karâîlerin sayısı arttığı için şehirde

18 Suleymanov, *age.*, s. 15.

19 Firrouz, *agm.*, s. 37; Mordecai Roshwald, "Marginal Jewish Sects in Israel (I)", *International Journal of Middle East Studies*, April 1973, Vol. 4, No: 2, s. 225; Albert Richard Newman, *The Karaite Jews in Israel*, Master Thesis, University of South Africa Department Of Semitics, 1996, s. 66; Sumi Elaine Colligan, *Religion, Nationalism and Ethnicity In Israel: The Case Of The Karaite Jews*, Doctoral Thesis, Princeton University Department of Anthropology, Princeton, 1980, s. 61

20 Kudüs'te 'Anan tarafından kurulan bu sinagog/kenesa, sonraki asırlarda Kudüs'teki Karâîlerin en önemli merkezi olmuştur. I. Haçlı seferi (1096-1099) dönemine kadar ayakta kalmış, sonrasında ise yıkılmıştır. 1948 Arap-İsrail savaşlarında tahrip olan ve 1981 yılında restore edilerek tekrar hizmete sunulan bu yapıya, Mezmurlar 130/1'de geçen "derinliklerden sana sesleniyorum, ya Rab" ifadesi gereğince birkaç basamak aşağıya doğru inilerek girilir. Kudüs'ün "Eski Şehir" adı verilen bölümünde bulunur. (Newman, *age.* s. 9; 88.)

iki kenesa mevcuttu. Ayrıca, günümüze kadar ulaşan bir Karâî mezarlığının bulunduğu el-Halil, Gazze, Samiriye ve Taberiye gibi bölgelerde de Karâîlerin yaşadıklarına dair çeşitli kanıtlar mevcuttur. Ancak XI. yüzyılın sonlarında, 1099 yılında Haçlı ordularının Kudüs’ü ve bölgeyi ele geçirmesiyle, Kudüs’teki ilk Karâî cemaatinin sonu gelmiştir. Haçlılar, şehre girdiklerinde burada bulunan Rabbânî Yahudilerle beraber Karâîlere de zulmetmiş, Filistin bölgesinde bulunan Karâî yapılarını yıkmış ve onları buradan sürmüştür²¹. Bu durum, Kudüs’teki ilk Karâî cemaatinin tahrip edildiğini gösteriyor. Bölgeden sürülen Karâîlerin, Müslümanların Selahaddin Eyyûbi önderliğinde 1187 yılında bölgeyi fethetmesinden sonra az bir kısmı Kudüs’e döndü. XV. ve XVI. yüzyıllarda topluluğun az da olsa büyüdüğü ve hatta Kudüs’ün kuzeyinde bulunan ve hem Yahudiler hem de Müslümanlar için hâlâ çok popüler bir ziyaretgâh olan peygamber Samuel’in türbesinin (Nebî Şmuel) kontrolünün Karâîlerde olduğu görülmektedir. 1642’de Yahudi gezgin Samuel b. David, Kudüs’te sadece 27 Karâînin yaşadığı bilgisini verir. XVIII. yüzyılın başlarında Karâîler, Rabbânî Yahudilere borçlarını ödeyemedikleri için Kudüs’teki yerlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardı. Ancak 1744 yılında, Kudüslü bir Karâî ailenin soyuna mensup Samuel ben Abraham, Şam’dan Kudüs’e birkaç Karâî aileyle birlikte döndü ve Kudüs’ün “Eski Şehir”indeki Karâî varlığını yeniden başlattı²². 1948’deki Arap-İsrail savaşı sonunda, Ürdün Doğu Kudüs’teki “Eski Şehir” bölgesini ele geçirdiğinde, orada sadece iki Karâî yaşıyordu: Eliyahu Sinani ve oğlu Avraham Sinani. Askerler onları Ürdün’e götürdü ve hapse attı. Birkaç yıl geçtikten sonra serbest bırakılan Eliyahu ve oğlu, tekrar Kudüs’e geri döndüler. Ancak, kısa süre sonra babasının zehirlenerek ölmesinin ardından Avraham Kudüs’ü terk etti ve İsviçre’ye yerleşti. Böylelikle, asırladır Kudüs’te mevcut Karâî varlığı sona erdi²³.

I. Haçlı Seferinin sonunda Filistin bölgesinden sürülen²⁴ Karâîler çoğunlukla Mısır’a ve Bizans taraflarına göç etmişlerdir²⁵. Mısır’da zaten halihazırda güçlü bir Karâî cemaati vardı. Özellikle X. asrın sonlarından itibaren Kahire (Fustat)’de Karâî aileler yaşıyordu. Hatta XI. yüzyılın başlarında, Kahire’de daha sonra camiye çevrilen bir kenesalarının olduğu bilinmektedir. 909-1171 yılları arasında Kuzey Afrika, Mısır ve Suriye’de hüküm sürmüş bir Şîî devleti olan Fatımîlerin, gayri müslimlere gösterdiği müsamaha sayesinde Karâîler XI. asrın ikinci yarısında sosyal ve ekonomik olarak gayet rahat bir

21 Newman, *age.*, ss. 25-28; Filistin topraklarındaki ilk Karâî yerleşimleri hakkında bkn. Moshe Gil, *A History of Palestine 634-1099*, Cambridge University Press, Trowbridge, 1997, ss. 777-820.

22 Heller/Nemoy, *agm.*, s. 790.

23 Newman, *age.*, s. 66.

24 Karâîler, Filistin bölgesinde sadece Mısır’a komşu Aşkelon şehrinde, Haçlılar 1153 yılına kadar orayı alamadıkları için yaşamaya devam etmişlerdir. 1170 yıllarında bölgeden geçen seyyah Tudela’lı Benjamin, şehirde kırk Karâî’nin yaşadığı bilgisini verir (Tudela’lı Benjamin, Ratisbonlu Petachia, *Orta Çağda İki Yahudi Seyyahın İslam Dünyası Gözlemleri*, çev.: Nuh Arslantaş, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2001, s. 55).

25 Newman, *age.*, s. 25.

yaşam sürüyorlardı. Fatimîler tarafından tanınan kendi meşru mahkemeleri vardı. Ekonomik olarak etkili bir durumda olmalarından dolayı, Fatimî devleti nezdinde Rabbânîlerle olan mücadelelerinde zaman zaman üstünlük kurabiliyorlardı²⁶. Mısır'da önce Fatimîler, ardından Eyyübîler, Memlûkler ve Osmanlılar'ın hakimiyeti altında asırlar boyunca nisbeten rahat bir hayat içerisinde varlıklarını devam ettirdiler.

Modern dönemlerde Mısır'daki Karâîlerin varlığı ile ilgili olarak, XIX. yüzyılda Karâîlerin çoğunlukla Kahire'de Karâî Yahudileri sokağında yaşadıkları, iki kenesalarının bulunduğu ve ekonomik olarak çok da iyi durumda olmadıkları bilinmektedir. 1821'de iki yüz olan sayıları, 1840'larda bin iki yüze, 1877 yılında ise iki bine çıkmıştır. Bu dönemde, Mısır'daki Karâî cemaati, hahambaşı (Haham Ekber) tarafından yönetilmekteydi. Herhangi bir geliri ya da devlet desteği olmayan hahambaşı, cemaat üyelerinin yaptığı yardımla geçiniyordu. Ancak, 1876-1906 yılları arasında hahambaşılık yapan Şabtay Eliyahu Mangubi, Mısır devlet yöneticileri ve 1882 yılından itibaren Mısır'a egemen olan İngiltere²⁷ ile yakın temaslarda bulundu. 1890 yılında, İngiltere temsilcisi Lord Cromer'in girişimleriyle Karâî Yahudi cemaati, Rabbânî cemaatinden ayrı bir grup olarak Mısır hükümeti tarafından tanındı. Hükümet tarafından tanınmasıyla Karâîlerin yaşamında da birçok değişiklikler yaşandı. Örneğin, hahambaşı Mangubi, 1900 yılında ilk Karâî Milli Meclisi'ni topladı ve takip edilecek kuralları belirledi. Burada alınan kararlar ve bu yapılanma, Mısır'ın İçişleri Bakanlığı tarafından tanındı. Ayrıca bu Milli Meclis, 1901'den 1940'a kadar Mısır'da yaşayan Karâîlerin en yetkili makamı olarak görev yaptı ve sivil ve dinî mahkeme olarak verdiği kararlar üst mercîlerce kabul gördü. 1940 yılında Mısır'ın, tanınan tüm dinî cemaatlerin, kendi cemaat mahkemelerinin bulunmasını şart koşmasıyla Karâî Milli Meclis bünyesinde bir Bet Din kuruldu. Verdiği kararlarla devlet tarafından tanınan Bet Din, müstakil cemaat mahkemelerinin devlet mahkeme sistemine adapte edildiği 1955 yılına kadar görevini devam ettirdi. Yine bu dönemde, 1896 yılında ilk defa kendi eğitimlerini verdikleri bir ilkokul açıldı. Hatta, erkek-kız ve anaokulu olmak üzere üç ayrı okulda eğitim verildi. Bölgede yaşayan Yahudilerin, az sayıda da olsa Müslüman ve Hıristiyanların da eğitim gördüğü bu okul, 1956 yılına kadar Karâî yapısını korudu, 1956'da ise Mısır Eğitim Bakanlığı'na devredilerek yapısı değiştirildi. XX. yüzyılın başlarında yaşanan bu gelişmelere bağlı olarak, Karâî topluluğun yaşam biçimlerinde gözle görülür bir gelişme yaşanmıştır. Ayrıca, bu dönemde Karâîlerin sayısı da artmış, 1940 yıllarında yaklaşık olarak beş-altı bin civarında bir nüfusa ulaşmıştır²⁸.

26 Judith Olszowy-Schlanger, *Karaite Marriage Contracts from the Cairo Geniza: Legal Traditions and Community Life in Mediaeval Egypt and Palestine*, Brill, Leiden, 1998, ss. 59-68

27 1882-1922 yılları arasında Mısır'da egemenlik kuran İngiltere, 1945 yıllarına kadar bölgede etkili olmaya devam etti.

28 Joel Beinin, "The Karaites in Modern Egypt", *Karaite Judaism*, ss. 417-421.

2. İsrail Devleti’nin Kuruluşu ve Karâîlerin İsrail’e Göçü

14 Mayıs 1948 tarihinde, İsrail Devleti’nin kurulması, müslüman bir devlet olan Mısır’da yaşayan Karâîleri hayati derecede etkiledi. Karâîliğin asırlar boyunca yaşadığı Mısır’da düşüşe geçmesine ve nihayetinde neredeyse yok olmasına neden oldu. Mısır’da yaşayan Karâîler, bu süreçte çoğunlukla İsrail’e, az bir kısmı da ABD, Kanada, Avustralya ve Brezilya’ya göç etti. 1948-50, 1956-58 ve 1967-69 yılları olmak üzere İsrail’e Mısır’dan yapılan Karâî göçü, başlıca üç safhada gerçekleşmiştir.

1945 yıllarından itibaren, özellikle Filistin topraklarındaki Arap-İsrail çatışmalarından dolayı Mısır’da birçok gösteriler düzenlendi. Çeşitli grupların organize ettikleri bu gösterilerde, Yahudilere yönelik nefret söylemleri belirginleşmeye başladı. Dolayısıyla, Mısır’da yaşayan Rabbânî Yahudiler ve Karâîler de bu gösterilerden fazlasıyla etkilendi. Kahire’de 20 Haziran 1948’de hem Karâîlerin hem de Rabbânî Yahudilerin yaşadıkları mahallelerde bombalar patladı. Bu eylemlerde, yirmi kişi öldü, yüz on dört kişi de yaralandı. 1948’de yapılan, içinde Mısır askerlerinin de bulunduğu Arap ordularıyla İsrail arasındaki savaş döneminde, Mısır’da yaşayan Karâîler her ne kadar bu durumdan olumsuz etkilenseler de, az bir kısmı hariç, Mısır’da yaşamaya devam ettiler. Özellikle savaş sonrasında, Karâîlerin hahambaşısı Tuvia Babovitch, Karâîlerin Mısır’da yaşamalarını teşvik etti ve siyonist örgütlerin öncülüğünde İsrail’e yapılan göçlere karşı çıktı. Zaten Mısır devleti de Karâîlerin haklarını sınırlayıcı bir karar almadı. Örneğin, el-Kelîm isimli dergilerinin yayın hayatı devam etti. Yine bu dönemde Karâî okulları ve kurumlarına herhangi bir kısıtlama getirilmedi. Bundan dolayı, 1948-1956 yılları arasında Mısır’dan İsrail’e yapılan göç sadece birkaç yüz kişiyle sınırlı kaldı²⁹.

Bu yıllarda Karâîler, aslında karmaşık duygular içerisindeydiler. Karâîlerin büyük çoğunluğu kendilerini Mısırlı olarak görüyordu. Zaten onların çoğu ya Mısır vatandaşıydı ya da vatandaşlık almaya hak kazanmışlardı. İlke olarak, Mısır hükümeti Yahudileri vatandaş görüyor ve Yahudiler ile Siyonistler arasında ayırım yapıyordu. Yahudi cemaati içerisinde değerlendirilen Karâîler, “gerçek Mısırlı” olarak kabul ediliyorlardı. Ancak, 1949 yılında Mısır hükümeti, Karâî Bet Din üyelerinin verdiği hükümleri, vatandaşlık sorunlarından dolayı reddetti. 1952’de monarşiyi deviren ve iktidara gelen rejimin temsilcileriyle hahambaşı Babovitch ve Karâî Millet Meclisi’nin üyeleri, sorunlarını anlatmak

29 Bein, *agm.*, s. 422; Colligan, *Religion, Nationalism and Ethnicity In Israel*, s. 41; Bu dönemde İsrail’e yerleşen Karâîlerin sadece Mısır kökenli olmadığını belirtmek gerekir. Örneğin, Fırat nehri kenarındaki Irak’ın Hit kentinden yaklaşık on üç - otuz arası Karâî aile 1950’lerde İsrail’e göç etmiştir (E. Goldschmidt ve diğerleri, “The Karaites Community of Iraq in Israel: A Genetic Study”, *American Journal of Human Genetics*, 1976 May, Vol. 28 (3), s. 243; Newman, *age.*, s. 66). Yine 1950’li yıllarda Polonya’dan otuz yedi Karâî ailesi İsrail’e göç etmiştir (Mikhail Kizilov, *The Sons of Scripture The Karaites in Poland and Lithuania in the Twentieth Century*, De Gruyter Open, Varşova, 2015, ss. 371-372).

ve çözümler bulmak amacıyla bir araya geldi. Rejim temsilcisi, 25 Ekim'de Abbasiye'deki Musa el-Dar'i kenesasını ziyaret etti ve imanlarına bakılmaksızın tüm Mısırlıların eşit olduklarını ifade etti. Dolayısıyla, Mısır Karâî topluluğu, 1948-1956 yılları arasında hem Yahudi hem de Mısır kimliklerini korumak ve kötüye giden durumu normalleştirmek için mücadele etti³⁰.

Mısır'daki Karâîler, her ne kadar durumları kötüye de gitse Mısır'da kalmaya devam ettiler. Ancak, yaşanan iki önemli hadise onları Mısır'ı terkedip çoğunlukla İsrail'e gitmeye bir noktada mecbur bıraktı. İlki, tarihe "Lavon Hadisesi"³¹ olarak geçen olaydır. İkincisi ise 1956 yılındaki "Süveyş Kanalı" savaşıdır. Özellikle, Lavon hadisesinde rol alan Mısırlı Karâî Musa Marzug, İsrail devleti tarafından resmi olarak herhangi bir bağlarının bulunmadığı ilan edilmiş olsa da İsrail adına casusluk faaliyetleri yapmak ve Kahire'de birçok yeri bombalamak suçlarından yargılandı. Neticede, 1955 yılında idam edildi. Bu hadiseler, Mısır'da yaşayan Rabbânîler ve Karâîler için 1956-1958 yılları arasında yapılan yoğun göçün asıl sebepleri olmuştur. Döneme ait kayıtlara göre, 1959 yılında Mısır'da iki binden daha az Karâî kalmıştır³².

Mısır'da kalan Karâîlerin, başta İsrail olmak üzere ABD ve çeşitli Avrupa ülkelerine yaptıkları son büyük göç dalgası, 1967 ve sonrasında gerçekleşmiştir. 1967 yılında yapılan üçüncü Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı) sonunda, Filistin sorununun çözümü beklenirken İsrail'in sınırlarını daha da genişletmesi Arap dünyasında büyük bir öfkeye neden olmuştur. 1956 sonrasında zaten iyice sayıları azalan Mısır'daki Rabbânî ve Karâî Yahudileri için bu savaş aslında tam bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreçte, Ortadoğu'da yaşanan bu gelişmeler karşısında Karâîler düşman olarak görülmüştür. Mısır hükümeti tarafından vergilerle ilgili birtakım kısıtlamalar

30 Beinin, *agm.*, s. 423.

31 İsrail İstihbaratı'nın başı Benyamin Givli, Savunma Bakanı Pinhas Lavon ve Başbakan Moşe Şarott'un haberleri olmaksızın, Mısır ile ABD ve İngiltere arasındaki düzelen ilişkileri sabote etmek için çeşitli saldırılar düzenlenmesi emrini verdi. Bu saldırıların Mısırlılar tarafından yapıldığı izlenimi verilecek ve böylece halkta kargaşa yaratarak Batı'nın varolan rejime karşı duyduğu güven yıkılacaktı. Aralarında Mısırlı Rabbânî ve Karâî Yahudilerinin de bulunduğu İsrail askeri gizli servis üyeleri, kısa bir süre sonra Mısır'da bombalama eylemleri gerçekleştirdi. Givli'nin verdiği talimatlar doğrultusunda Temmuz 1954'de Kahire ve İskenderiye'de bulunan Amerikan ve İngiliz kültür merkezleri, kamu binaları ve sinema salonları bombalandı. Olaylarda birçok kişi öldü ve yaralandı. Bu olaylarla, Müslüman Kardeşler cemaati karalanacak ve dönemin Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdunnasır'ın da yabancıları koruyamadığı imajı verilecekti. Fakat işler İsrail'in istediği gibi gelişmedi. Mısır istihbaratı bazı İsrail ajanlarını yakaladı. Kahire'de görülen mahkemede olaylar deşifre edildi ve kanıtlara göre Savunma Bakanı Lavon'un operasyondan haberdar olduğu ortaya konuldu. İsrail hükümeti, bu olayı önce İsrail Devleti'ne karşı atılmış büyük bir iftira olarak yorumladı ve "kan iftiralارına" benzetti. Bir süre sonra da apaçık olan durumu kabullenmek zorunda kaldı. İsrail'deki siyasi hayatı da etkileyen bu hadise, neticede İstihbarat başkanı Givli'nin, eylemlerin bizzat Lavon tarafından verildiğini ilan etmesiyle tüm sorumluluk Savunma Bakanı Lavon'un üstüne yıkıldı. Lavon istifa etti ve başarısız operasyon, tarihe "Lavon Olayı" olarak geçti. 1954 yılında meydana gelen "Lavon Olayı" İsrail'in bölgedeki terör eylemlerinde parmağının olduğunu gösteren en bariz olaylardan biridir. Bu olayın gerçek kurbanları, Mısırlı Yahudiler oldu. Sıradan Mısırlıların gözünde Mısır Yahudi toplumu Siyonist ve İsrail yanlısı olarak algılanmaya başladı (David Hirst, *Silah ve Zeytin Dalı: Ortadoğu'da Şiddetin Kökenleri*, çev.: Timur Demirtaş, İyidüşün Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 333-349).

32 Beinin, *agm.*, s. 423; 427; Semi, *agm.*, s. 434; Leah Abramowitz, "The Karaites in Israel" *Hadassah Magazine*, no. 7 (March 1979), s. 8.

getirilmiş, birçok Karâî erkeği, Yahudi olarak görülmelerinden dolayı, iki-üç yıllığına Ebu Zaal ve Tora hapishanelerine konulmuştur. Sosyal ve ekonomik hayatlarını devam ettirmek isteyen Karâîler, ülkeden ayrılmak istediklerinde vatandaşlıktan çıkarılma ve dolayısıyla Mısır’daki her türlü taşınır-taşınmaz varlıklarını kaybetme durumuyla karşı karşıya bırakıldılar. Bu dönemde, hem Mısır hapishanelerinde bulunan hem de geride kalan Rabbânî-Karâî Yahudilerinin kurtarılması için dünyanın farklı bölgelerindeki çeşitli Yahudi kuruluşlar, ajanslar ve İsrail devleti birçok girişimde bulunmuştur. Neticede, başta İsrail olmak üzere ABD ve çeşitli Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir³³. 1988-89 yıllarında Kahire’de sadece elli dört Karâînin yaşadığı, ancak iki binlerin başında ise hiçbir Karâînin kalmadığı görülmüştür³⁴.

İsrail’de Karâîlerinin yaşadıkları yerleri gösteren bir harita. Mavi işaretli şehirlerde bir, mavi-kırmızı işaretli şehirlerde ise iki kenesa vardır (<http://www.karaite.org.il/association/communities> (erişim: 09.06.2017)).

3. İsrail Karâîleri

İsrail’in kuruluşundan itibaren, çoğunlukla (yüzde doksan) Mısır’dan olmak üzere Irak ve Doğu Avrupa’dan³⁵ yapılan göçlerle oluşan İsrail Karâî topluluğunun sayısı günümüzde yaklaşık olarak kırk bin kişiye ulaşmıştır. Başta Ramle, Aşdod, Kudüs ve Ofakim olmak üzere, hergün ibadetlerini düzenli olarak yaptıkları on dört kenesanın bulunduğu İsrail’in on iki farklı şehrinde yaşamlarına devam ederler.

İsrail Karâîlerinin yasal ve sosyal durumları, İsrail’de yaşayan diğer Yahudilerle aynıdır. Bu durum, 5 Temmuz 1950 tarihinde İsrail parlamentosu tarafından kabul edilen “Geri Dönüş Yasası”yla garanti altına alınmıştır³⁶. Bu

33 Ruth Tsoffa, *The Stains of Culture: An Ethno-reading of Karaite Jewish Women*, Wayne State University Press, Detroit, 2006, ss. 45-46, 137.

34 Semi, *agm.*, s. 435.

35 1991’de Sovyetlerin yıkılmasından sonra bu topraklarda yaşayan Karâî Türk topluluklarından yaklaşık bin kişi, dini, ekonomik ve siyasi sebeplerden dolayı İsrail’e göç etmiştir. Yine, 11 Eylül olayları sonrasında da ABD’de yaşayan Karâî Türklerden beşyüz kişinin İsrail’e göç ettiği bilinmektedir. (Salih Yılmaz, “Karay (Karaim-Karaite) Türklerinin İsrail’e Göç Serüveni: Sonun Başlangıcı”, *Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu Bildirileri* (5-8 Nisan 2010-Bilecik), Bilecik Üniversitesi Yayınları, Bilecik, 2011, ss. 511-519); Kizilov da 1990’larda ve 2000’li yılların başında Kırım Karâîlerinin bir kısmının İsrail’e göç ettiği bilgisini verir. Ayrıca, İsrail Aşdod Karâî Cemaati’nin hazanı Avraham Kefeli’yle yaptığı görüşmeden 2014 yılında İsrail’de iki yüz - üç yüz arasında Doğu Avrupa kökenli Karâînin yaşadığı bilgisini aldığını aktarır (Kizilov, *age.*, s. 458).

36 Roshwald, *agm.*, s. 226.

yasaya göre, dünya üzerinde her nerede yaşarsa yaşasın herhangi bir Yahudinin İsrail devletine göçmen olarak gelme, yerleşme ve devlet vatandaşlığını alma hakkı vardır. “Aliya” kelimesi ile isimlendirilen Filistin’e Yahudi göçü, önemsenmiş ve Geri Dönüş Yasası gibi uygulamalarla teşvik edilmiştir. Aliya, İsrail devletinin nüfus politikalarında çok önemli bir yer teşkil eder. İsrail hükümetleri bünyesinde sadece aliyadan sorumlu bakanlık vardır. Bakanlık ve bu bakanlıkla irtibatlı sivil ya da resmi kuruluşlar dünyanın dört bir köşesine dağılmış olan Yahudilerin İsrail’e göç etmelerini teşvik edici politikalar üretmektedir. Yeni aliya yapmış olanlara sunulan teşvik paketleri içerisinde bir takım vergi muafiyetleri, eğitim imkânları, kira yardımı gibi ekonomik yardımlar bulunmaktadır³⁷. İsrail’in kuruluşundan itibaren farklı tarihlerde buraya göç eden Karâîler de bu yasadaki yararlanırlar. Rabbânî Yahudilik anlayışından farklı bir Yahudiliği savunmaları ve yaşamaları, onların Yahudi olarak kabul edilmelerine ve İsrail’e göç etme haklarına herhangi bir olumsuz etkide bulunmaz. İsrail devleti nezdinde Karâîler, Yahudi olarak görülürler ve buna göre değerlendirilirler.

1948 yıllarından itibaren çoğunlukla Mısır’dan İsrail’e göç eden Karâîlerin hayatı, ilk dönemlerde oldukça zor geçmiştir. Ramle, Ber-Şeva, Aşdod, Yafa ve Kudüs başta olmak üzere yerleştikleri şehirlerde bir arada kalmaya çalışmışlardır. 1948-56 yılları arasında, Mısır ve Irak’tan gelen Karâî göçmenler, Ber-Şeva ve Ofakim şehirlerine yerleştirilmişlerdir. Bu dönemde, dünyanın farklı bölgelerinden gelen Yahudi göçmenleri uygun bir şekilde yerleştirmek isteyen İsrail yönetimi, yeni kurulan şehirlerin yanısıra moşav³⁸ adı verilen tarımsal üretimin yapıldığı büyük köyler kurmuş ve göçmenler buralara yönlendirilmiştir. Karâîler, ilk defa 1950 yıllarında X. yüzyılda bölgede yaşamış büyük Karâî âlim Sehl İbn Masliah’a atfen Ramle şehrine iki kilometre uzaklıkta kurulan Masliah moşavına yerleştirilmişlerdir. Günümüzde nüfusunun yüzde yetmişini Karâîlerin oluşturduğu bu yerleşim yerinde, Fas ve Hindistan göçmeni Yahudilerle beraber yaşarlar. Az sayıda Karâînin yaşadığı bir diğer önemli yerleşim yeri ise Ofakim şehri yakınlarındaki Ranen moşavidir³⁹.

37 Ufuk Ulutaş ve diğerleri, *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları Ankara, 2012, ss. 18-21.

38 Moşav, her ailenin kendi çiftliğine ve hanesine baktığı, kırsal bölgelerde kurulmuş olan kooperatif tarım köyüdür. Her aileye eşit büyüklükte bir toprak verilir, aileler gelirlerini bu topraklar üzerinde tarımsal üretimlerinden sağlarlar. Genelde tarımsal faaliyetlerde bulunurlar. Bir diğer tarımsal aktivite temelli ortak yaşam komünleri olan ve hâlâ İsrail’in endüstri ve tarımsal üretiminin önemli bir kısmını sağlayan kibbutzların aksine belli derecelere kadar özel mülkiyetlere izin verilmektedir. Geçmişte, işbirliğinin kapsamı satın alma ve pazarlama işlerine uzanıyordu; bugün ise moşav çiftçileri ekonomik açıdan daha bağımsız olmayı seçmişlerdir. 441 moşav ülke nüfusunun yüzde 3,4 kadarnı oluşturur ve tarımsal üretimin büyük kısmını sağlar. Moşavda belli bir seviyeye kadar özel mülkiyet sahibi olunabilmektedir (Ulutaş ve diğerleri, *age.*, s.17; *İsrail Hakkında Gerçekler*, İsrail Enformasyon Merkezi, Yayına hazırlayan: Ruth Ben-Haim, Baskı: Keter Pres, Kudüs, 2008, s.123).

39 Newman, *age.*, ss. 66-67.

Moşavlar dışında, Mısır göçmeni Karâîlerin erken dönemlerden itibaren yerleştikleri en önemli şehir Ramle’dir. Daha önceden Kahire’de İbranice öğretmenliği yapan Süleyman Şabtay Nono, 1949’da İsrail’e göç ettiğinde Ramle’ye yerleşti. Mısır’dan gelen Karâîlerin Ramle’ye yerleşmelerine liderlik yaptı ve bu süreçte Ramle’de güçlü bir Karâî topluluğun oluşmasını sağladı. İsrail Karâîlerinin temsil edilmesi, karşılaştıkları sorunların çözümü ve güçlü bir birliklilik oluşturma adına Ramle’de bir genel merkez ve kenesa açıldı. 1976’daki ölümüne kadar İsrail Karâî Yahudilerinin başhahamı olarak görev yapan Nono, Karâîlerin temsil edilmesi ve sivil toplum örgütü kurmalarında önemli hizmetlerde bulundu. 1960 yılında ilk sayısını yayımladıkları “Bney Mikra” ismiyle Karâîler hakkında bilgi veren bir dergi çıkardı⁴⁰. Günümüzde Ramle, İsrail Karâîlerinin hem dinî hem de yönetsel anlamda yaşadıkları en önemli şehirdir. Ayrıca, İsrail Karâîlerinin başhahamı Ramle’de yaşar.

Günümüzde, İsrail’de yaşayan Karâîler, kâr amacı gütmeyen “Universal Karaite Judaism (UKJ) / Uluslararası Karâî Yahudileri / היהדות הקראית העולמית ha-Yahudôt ha-Karâit ha-Olamît” kuruluşu tarafından temsil edilir. 1982 yılında İsrail Dernekler Yasası’na uygun bir şekilde kurulmuş olan UKJ, İsrail devleti ve dünyadaki bazı Yahudi kuruluşları tarafından tanınan bir kuruluştur. Ramle’de kendilerine ait, 1960’lı yıllarda inşa edilmiş bir yönetim binası olan kuruluşun temel amacı, Karâî cemaatinin İsrail’deki bütün üyelerini tek bir organizasyonda bir araya getirerek topluluğun genel ya da özel sorunlarını çözmek, İsrail ve dünyadaki Karâî toplumuna yönelik faaliyetlerde bulunmak ve onları dinî, eğitimsel, kültürel, ekonomik ve ahlâkî faaliyetlerle desteklemektir. İsrail’deki on iki şehirde yaşayan Karâîlerin yerel cemaatleri tarafından seçilmiş toplamda otuz altı üyeli Yüksek Şura tarafından yönetilen UKJ, temel olarak iki ana bölüme oluşur: Dinî İşler Şubesi ve Yönetim Şubesi⁴¹.

Karâîlerin Ramle’de bulunan Merkez Binası המלש לכהיה
Heykal Şlomo-Süleyman Binası
(<http://www.karaite.org.il/association/>
זכרם-הדעה-הלמרב/
(erişim:22.08.2017)

40 Newman, *age.*, ss. 69;

41 <http://www.karaite.org.il/association/Amuta>, (erişim: 09.06.2017, bu site UKJ’nin resmi sitesidir).

birimleri vardır. 2011 yılında ilk defa, 2016'da da ikinci defa seçilen Moshe Firrouz (d. 1972) başhahamlık görevini yürütür. Dinî İşler Şubesi'nin en önemli görevi Dinî Mahkeme olarak, medeni hukuk alanında, özellikle evlilik ve boşanma hususlarında hüküm vermektir. Ayrıca, hayvanların Karâî hukukuna uygun olarak (koşer) kesilmesi, sünnet işlemleri, cenazelerin dinî kurallara göre defnedilmesi, dinî günlerin hangi tarihlerde kutlanacağına açıklandığı yıllık takvimin belirlenmesi, basımının yapılması ve yerel cemaatlere gönderilmesi, eşyaların, özellikle de mutfak araç-gereçlerinin Karâî kurallarına göre temizliğinin sağlanması gibi dinî hayatla ilgili hususlarda cemaate yardımcı olur. Karâî askerlere din dersleri vermek, gençlere yönelik Tevrat eğitimi düzenlemek ve yerel cemaatler için dinî toplantılar ve faaliyetler yapmak gibi görevleri de vardır. Ayrıca, Karâî din adamı olarak eğitim alanların dinî konularda yeterli olduğunu gösteren resmi belge, hazanlık belgesi, hayvan kesiminde dinî anlamda yetkili ve bilgili olduğunu gösteren yeterlilik belgesi gibi resmi sertifikaları verme yetkisi UKJ'nin Dinî İşler Şubesi'ne aittir⁴².

Bir genel başkan, yönetim kurulu ve denetim kurulundan oluşan ve çeşitli alt kurulları bulunan Yönetim Şubesi'nin en önemli görevi, İsrail Karâîleri için yaşadıkları şehirlerde yeni kenesalar inşa etmek, mevcut kenesaları koruyup geliştirmek ve bayram günlerinde ekonomik durumu kötü olan cemaat üyelerine yardım etmektir. Ayrıca, cemaat üyeleri için çeşitli kültürel ve sanatsal toplantılar, faaliyetler ve turlar düzenlemek de görevleri arasındadır⁴³.

4. İsrail Karâîlerinin Sorunları

Karâîler, her ne kadar İsrail devleti tarafından yasal vatandaş olarak kabul edilseler de önemli sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Karâîlerin, özellikle medeni hukuk alanında belli yönleriyle hâlâ devam eden, oldukça belirsiz ve sıkıntı verici bir durumları vardır. İlk dönemlerde, İsrail Devleti kanunları dahilinde bağımsız bir dinî cemaat statüsüne sahip değillerdi⁴⁴. Bağımsız bir dinî cemaat olarak görülmemeleri, medeni hukuk alanında ciddi sorunlarla karşılaşmalarına neden oluyordu⁴⁵. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için İsrail hukuk sisteminde özel mahkemeler hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. İsrail hukuk sisteminde özel mahkemeler, medeni hukukla ilgili konularda (evlenme, boşanma, nafaka, velayet, evlat edinme) söz sahibidir. Bu anlamda yargılama yetkisi, özel mahkemeler olarak kabul edilen farklı dinî cemaatlerin yargı kurumlarına verilmiştir: Yahudi din adamlarının karar mercii olduğu

42 Firrouz, *agm.*, ss. 38-39.

43 Firrouz, *agm.*, s. 40.

44 Roshwald, *agm.*, s. 229.

45 Semi, *agm.*, s. 436.

haham mahkemeleri; Müslümanlar için şeriat mahkemeleri; Dürzi dinî mahkemeleri ve İsrail’de resmen tanınan on Hıristiyan cemaatin kilise mahkemeleri. Bu mahkemelerin kararları, İsrail Yüksek Mahkemesi’nin sınırlı incelemesine tâbidir. İsrail devleti kurulurken, medeni hukuk alanında varolan bu yapıya hiç dokunulmamıştır. Hâlâ sürdürülmekte olan bu uygulamaya göre evlenme ve boşanma konularında dinî hukuk (Yahudi, İslâm, Hıristiyan vs. hukuku) uygulanır. Devlet tarafından desteklenen dinî mahkeme sisteminde, Haham (Yahudi) Mahkemelerinin yetki alanı Yahudi İsrail vatandaşlarının veya İsrail’de ikamet eden Yahudilerin evlenme ve boşanma konuları ile sınırlandırılmıştır. Ancak her iki tarafın da rıza göstermesi halinde diğer kişisel anlaşmazlık meselelerinde de yargılama yapabilirler. Daha geniş yetkiye sahip olan Müslüman Şer’i Mahkemeler sadece evlenme ve boşanma konularına değil bütün kişisel konulara ilişkin davalara bakmaktadırlar⁴⁶.

Karâîler, İsrail’e göç etmelerinden sonra, kanunlar dahilinde bağımsız bir dinî cemaat olarak görülmemişler ve dolayısıyla medeni hukuk alanında devlet tarafından resmi olarak kabul edilmiş Yahudilik olan Rabbânî yoruma ve Rabbânî yoruma göre karar veren Yahudi mahkemelere uymaları beklenmiştir. Oluşturdukları Karâî cemaatine ait kendi Bet-Din’lerinde, din adamlarınca onaylanan evlilikler ve boşanmalar, devlet tarafından tanınan yasal ve geçerli bir statüden yoksun bir şekilde gerçekleşmiştir. Aslında, Karâî Bet-Din’lerine evlilikleri onaylama yetkisi verilmiş, ancak boşanma yetkisi tanınmamıştır. Ancak, verilen bu yetki fiili olarak uygulamayı (de facto) ifade eder yoksa hukuki olarak (de jure) tanınmış olmayı değil⁴⁷. 1967’de dönemin Yüksek Mahkeme Başkanı Moshe Silberg, bu durumun ne kadar trajik olduğunu şu sözlerle anlatır: “*Büyük bir grubun kişisel statüleriyle ilgili herhangi bir yasal düzenlemeye tabi olmadan yaşamaları, evliliklerinin gerçek bir evlilik olmamaları ve boşanmalarının da gerçek bir boşanma olmaması kabul edilemez*”. Ancak, her ne kadar İsrail tarafından yasal olarak kabul edilmese de, Osmanlı döneminde bölgede bulunan Karâîlerin başhahamının medeni hukuk alanında resmi olarak onay makamı olarak tanınmış olmasından dolayı, Karâî Bet-Din’i evlilik ve boşanma hadiselerini kayıt altına alma ve onaylama işlemlerine devam etmiştir⁴⁸.

Buradaki sorunun en önemli kaynağı, Karâîlerin Osmanlı döneminde yasal bir dinî cemaat olarak görülmelerinden dolayı Karâî Bet-Din’lerine medeni hukuk alanında hüküm verme yetkisinin verilmesi, ancak İsrail’in Osmanlı döneminde uygulanan bu tanınmış dinî cemaatlere medeni

46 Ulutaş ve diğerleri, *age.*, ss. 46-47.

47 Sumi Elaine Colligan, “Living Liminality: Karaite Jews Negotiate Identity and Community in Israel and The United States”, *Karaite Judaism*, s. 463.

48 Semi, *agm.*, s. 436; Michael Corinaldi, “Karaite Halakhah”, *An Introduction to the History and Sources of Jewish Law*, ed. N.S. Hecht ve diğerleri, Oxford University Press, New York, 2002, s. 264; 268.

hukuk alanında hüküm verme yetkisini devam ettirmiş olmasına rağmen Karâîleri tanınmış dinî cemaat olarak kabul etmemesidir. Dolayısıyla, göç sonrasında oluşan Karâî cemaatin evlilik ve boşanma gibi hususlardaki işlemleri yasal olarak sorunlu bir duruma dönüşmüştür. Sorunun bir diğer yönü de Karâîlerin hem kendileri hem de Rabbânîler tarafından Yahudi olarak kabul edilmiş olması gerçeğidir. İsrail devleti, Yahudi dinî topluluğun evlilik ve boşanma ile ilgili hususlarında 1953'de kabul edilen "Rabbînik Mahkemeler Yargı Kanunu"na göre hüküm verilmesini kabul eder. Bu kanunda belirtilen, "İsrail'de yaşayan Yahudilerin evlilik ve boşanmayla ilgili işlemleri Tevrat hükümlerine göre gerçekleştirilir" ifadesi, sorunun düğüm noktasını oluşturur. Çünkü, buradaki "Tevrat hükümlerine göre" ifadesi Rabbânî Yahudiler tarafından, tüm rabbânî yorumları (Şifahî gelenek) içine alacak şekilde yorumlanırken Karâîler tarafından daha kısıtlı bir şekilde yorumlanır. Dolayısıyla Karâîler, Yahudi dinî hükümlerinin yorumlanması noktasında farklı bir yol izlemelerinden dolayı, kendilerine yasal olarak verilen bu hakkı kullanamamaktadırlar. Bu noktada, Karâîler açısından karşı karşıya kalınan açmaz çok nettir: Rabbânî yasalar onların yorumlarını kabul etmez ve İsrail devleti de onlara ayrı bir dinî cemaat olma statüsünü vermez.

Karâîlerin kendi aralarında yaptıkları evlilikler, İsrail devleti nezdinde çok da sorunlu değildir. Çünkü, Rabbânî kurallara göre Karâîlerin kendi aralarında yaptıkları evlilikler, tümüyle olmasa da belli noktalarıyla kabul edilebilir ve onaylanabilir çerçevede değerlendirilir. Dolayısıyla, Rabbânî açıdan onaylanabiliyorsa İsrail devleti tarafından da tanınabilir hükmündedir. Buradaki asıl sorun boşanma ve karışık evlilikler hususundadır. Örneğin, 1965'de bir Karâî erkeğin, kendi isteği dışında Ramle Karâî Bet-Din'i tarafından eşinden ayrılmaya zorlanması ve boşandıklarına dair bir belge düzenlemesine karşı çıkması meseleyi gündeme getirdi. Konunun, İsrail Dinî İşler Bakanlığı'na intikal etmesi üzerine bakanlık bir açıklama yapmış ve Ramle'deki Karâî Bet-Din'inin boşanma işlemi gerçekleştirme yetkisinin bulunmadığını açıklamıştır. Ancak, meselenin aslında ne kadar hassas olduğunu anlayan Bakanlık yetkilileri, Karâîlerin hukuksal durumlarının ne olduğuyula ilgili bir komisyon kurulmasını ve özellikle medeni hukukla ilgili Karâîlerin sorunlarının çözülmesine yönelik kararlar alınmasını istedi. Neticede, İsrail Yüksek Mahkemesi Başkanı'nın başkanlığında kurulan bu komisyon, 1967 yılında yayımladığı raporunda Karâîlerin sorunlarını çözmek için atılması gereken hukuksal adımların neler olduğunu ortaya koydu. Ancak sorun, tam olarak çözülemedi⁴⁹. Son olarak 1995 yılında İsrail Yüksek

49 Roshwald, *agm.*, ss. 229-231

Mahkemesi’nin aldığı karara göre, Karâî çiftler Karâî Bet-Din’inin verdiği karara her iki taraf kabul ediyorsa uyabilirler. Ancak, taraflar bu konuda uzlaşma içinde değilse o zaman Rabbâni Yahudi mahkemesine ya da sivil mahkemeye başvurma hakkına sahiptir⁵⁰.

Karışık evlilikler hususunda ise, hem Rabbânîler hem de Karâîler bu tür evliliklere dinî kuralların yorumlarında farklılıklar olması nedeniyle kesin olarak karşı çıkarlar⁵¹. 1950’li yıllardan itibaren karışık evlilik yapmak isteyenlere, Rabbânî mahkemeler daima olumsuz cevap vermişlerdir. Zaman zaman görülen karışık evlilikler sorununu çözmek için bazı girişimler olmuş, 1976 yılında Seferadların Başhahamı Ovdia Yosef, karışık evliliklerin meşru olduğunu bildiren bir fetva yayımlamıştır⁵². Günümüzde, UKJ bünyesinde kurulmuş olan Karâî Bet-Din’i, Karâîlerin kendi aralarındaki evliliklerin ya da boşanmaların tescilini yapmakta ve medeni hukuk alanında verdiği kararlarla resmi makamlarca tanınmaktadır. Ancak, karışık evlilikler sorunu hâlâ devam etmekte ve İsrail Karâîlerinin devlet nezdindeki resmi temsilcisi UKJ, bu konuya çözüm bulmak için çabalamaktadır⁵³.

Karâîlerin İsrail’de karşılaştıkları bir diğer sorun eğitim alanındadır. Karâîler’in, kendi dinî anlayışlarına göre eğitim yaptıkları bir okulları yoktur. Dolayısıyla Karâîler, ya seküler eğitimin verildiği devlet okulları ya da Rabbânî anlayışa göre ağırlıklı olarak Yahudi dinî eğitimin verildiği okulları tercih etmek zorunda kalmaktadır⁵⁴. Belli dönemlerde kendi okullarını açmak için bazı girişimlerde bulunmuşlar, ancak hem yasal hem de finansal sorunlardan dolayı başarısız olmuşlardır. Bundan dolayı, Karâî toplumu tarafından okul sonrası ve yaz tatili gibi boş zamanlarda çocuklara Karâî inançlarını ve geleneklerini öğretmek için kenesa ziyaretleri ve Tevrat okumaları gibi etkinlikler düzenlenir. Topluluk, kendi dua kitaplarını, dinî günlerin hangi tarihlerde kutlanacağını gösteren takvimlerini ve önemli Karâî bilginlerin eserlerini kendilerine ait yayınevlerinde neşrederler. 1991’de kendi din adamlarını yetiştirmek amacıyla Kudüs’te bir Karâî

50 Colligan, *Living Liminality*, ss. 463; Corinaldi, *agm.*, s. 265.

51 Semi, *agm.*, ss. 436-437.

52 Colligan, *Religion, Nationalism and Ethnicity In Israel*, s. 235.

53 Firrouz, *agm.*, s. 41; UKJ’nin Dinî İşler Şubesi’nin başkanı Moshe Firrouz, kendisiyle Haziran 2017’de yaptığımız e-mail görüşmesinde, UKJ’nin İsrail devleti tarafından “de facto” olarak tanındığı, burada bulunan Bet-Din’inde verilen kararların diğer dinî cemaatlerin Bet-Din’lerinde verilen kararlar gibi kabul gördüğü bilgisini vermiştir.

54 İsrail eğitim sistemi, toplumunun çok-kültürlü niteliğine göre şekillenmiştir. Okullar dört gruba ayrılır: öğrencilerin çoğunluğunun devam ettiği devlet okulları, Yahudilikle ilgili araştırmaların, gelenek ve göreneklerin vurgulandığı devlet din okulları; eğitim dilinin Arapça olduğu, özellikle Arap ve Dürzi tarihi, dini ve kültürü üzerinde odaklanan Arap ve Dürzi okulları ve çeşitli dinî ve uluslararası himaye altındaki özel okullar (*İsrail Hakkında Gerçekler*, s.171).

Bet-Midraş açılmıştır. Bu okula özellikle üniversite eğitimi alan gençlerin gelmesi beklenmiş, modern dünya düzeni içinde din eğitimi almaları ve aynı zamanda kendi kariyerlerini gerçekleştirmeleri amaçlanmıştır. Ancak, finansal sorunlar yüzünden bu okulun işleyişi planlandığı gibi devam edememiştir⁵⁵. Yine son dönemlerde UKJ'nin girişimleriyle gerektiği gibi din hizmet alamayan Karâîlere, on iki şehirde bulunan merkezlerde ve okullarda, özellikle öğleden sonraları Karâîliğin temellerinin öğretildiği dinî içerikli dersler verilir. Ayrıca, kuruluş binlerce çocuğun eğitimi için her hafta Tevrat, İbranice dilbilgisi, ibadetler ve diğer dinî konuların öğretildiği otuz altıdan fazla dersin okullarda verilmesini sağlar ve organize eder⁵⁶.

Karâîlerin, Rabbânî Yahudilerden farklı olduğu en önemli hususlardan biri de dinî bayramların kutlanma zamanıyla ilgilidir. Günümüz İsrail'inde Karâîler, dinî takvimlerini ayın bizzat müşahede edilmesi üzerine dayandırır. Bu nedenle bayram günleri herhangi bir güne denk gelebilir. Rabbânîler ise sabit bir takvim sistemini kabul ettikleri için bayram günleri belirli günlere denk gelmelidir. Örneğin, Fısih bayramının birinci günü Cumartesi, Pazar, Salı ya da Perşembe günlerinden biri olmalıdır. Şavuot bayramı, Fısih bayramının ikinci günüyle; Roş Haşana, Fısih'ın üçüncü günüyle; Simha Tora, dördüncü günüyle; Yom Kippur, beşinci günüyle ve Purim bayramı altıncı günüyle aynı güne denk gelmelidir. Karâîler, bu tür bir hesaplamanın kutsal metinde hiçbir temelini bulunmadığına ve Rabbânî bilgelerin icadı olduğuna inanmaktadır⁵⁷. Ayrıca, İsrail'de bayram olarak kutlanan Hanuka bayramını da aynı gerekçeden dolayı kutlamazlar. Dinî takvim sistemindeki bu farklılıktan dolayı, Karâîler bayram günlerini İsrail'deki Rabbânî Yahudilerden birkaç gün farkla kutlarlar. Bu durum, özellikle yirmibeş saate yakın orucun tutulduğu ve hemen hemen hiçbir işin yapılmadığı Yom Kippur günü farklı bir güne denk gelmişse, zaman zaman iş hayatında, okulda ve orduda çalışan Karâîler için sorun teşkil eder. Karâîler, Yahudi komşuların rahatsız olmaması için tüm hazırlıklarını genellikle Yom Kippur vakti girmeden yapmaya özen gösterirler⁵⁸.

Son olarak da Karâî toplumunda yaşanan toplumsal, kültürel ve dinî değişim üzerinde duracağız. Karâîler, XX. yüzyılda içinde yaşadıkları İsrail toplumunda, daha önceden sıkı bir şekilde yerine getirdikleri dinî ve kültürel uygulamaların bir kısmını terkedip değiştirdiler. Bu değişimdeki en önemli etkenlerin modernite ve İsrailleşme olguları ile hijyen ve sağlık hassasiyetleri olduğu görülmüştür. Örneğin dinî anlamda kirlenen

55 Colligan, *Living Liminality*, ss. 458-460.

56 <http://www.karaites.org.il/node/469>, (erişim: 15.06.2017).

57 <http://www.karaites.org/karaites-customs-and-traditions.html>, (erişim: 15.06.2017).

58 Colligan, *Living Liminality*, ss. 461-463.

bir kişinin arınmak için girdiği ritüel bir banyo olan mikve, geçmişte tevila yapmak için kullanıldığı halde günümüzde kullanılmaz. Mikve yerine evlerde bulunan duşlar kullanılır. Değişimin gözlemlendiği bir diğer uygulama, et ve sütün birlikte tüketilmesiyle ilgilidir. Rabbânî Yahudiliğin aksine, Karâî hukukunda et ve süt ürünlerinin birlikte tüketilmesiyle ilgili herhangi bir yasak yoktur. Ancak, günümüzde İsrail’de yaşayan Karâîler çoğunlukla et ve süt ürünlerini, sağlıkla ilgili sebeplerden dolayı birlikte tüketmezler. Yine, sünnet törenini icra eden mohelin (sünnetçi) seçimi hususunda da birtakım farklı kriterler gözetilmeye başlanmıştır. Geçmişte mohelin mutlaka Karâî olması şartı aranırken, günümüzde tecrübeli ve işinin ehli bir kişi/doktor olması şartı daha önemli kabul edilir. Değişimin en fazla yaşandığı alanlardan biri de âdetli kadınlarla ilgili uygulamalardır. Özellikle göç öncesi Mısır’da buldukları dönemde, Karâî kadınları âdet dönemlerinde oldukça sıkı kurallara tâbi tutuluyorlardı. Cinsel yasakların yanına bir de yeme-içme ile ilgili yasaklar uygulanıyordu: Âdetli kadınların yiyeceklere dokunması, yemek hazırlaması, diğer aile üyeleriyle beraber yemek yemesi yasaktı. Evde bulunan diğer eşyalara da bir şekilde kirlilik bulaştırdığına inanıldığı için mümkün olduğunca herhangi bir eşyaya dokunmamaları gerekirdi. Hatta üzerine basıp da kirletmemeleri için kadının âdetli olduğu dönemde evdeki halılar kaldırılır ya da ters çevrilirdi. İsrail’de yeni bir sosyal çevrede yaşayan Karâîler, geçmişte uygulanan bu yasakları zamanla terk ettiler. Günümüzde âdetli bir kadın rahatlıkla evinde yemeğini yapmakta ve aile bireyleriyle beraber yemek yiyebilmektedir. Arapça’nın zamanla terk edilerek İbranice öğrenimi ve kullanımına geçilmesi, Karâîlerin İsrailleşme sürecine verilecek en açık örneklerden birini teşkil eder. Günümüz İsrail Karâîlerinin ana dili İbranice’dir. Yaşlı nesil Arapça, yeni nesil ise İbranice bilir. 1970 yıllarına kadar, Karâîlerin çıkardıkları gazeteler ve dergiler hem Arapça hem İbranice yayımlanırken, sonrasında tamamen İbranice kullanılmıştır. Yahudilerin mutlaka icra ettikleri ergenliğe giriş töreni diyebileceğimiz bar-mitsva töreni, Tanah kökenli olmadığı gerekçesiyle Karâî geleneğinde yer bulmamıştır. Ancak, İsrail toplumuna entegre olan günümüz Karâîleri, bu töreni yaygın bir şekilde icra etmekte ve topluluğa ait dergi ve gazetelerde bar-mitsvası yapılan gençlerin listelerini yayımlamaktadır⁵⁹.

D. Sonuç ve Değerlendirme

Yahudilikteki şifahi gelenek anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkan ve genel kabule göre MS. VIII. asırda Irak topraklarında ‘Anan ben

59 Semi, *agm.*, ss. 442-446.

David tarafından sistematize edilen Karâîlik hareketi, özellikle Tevrat'a verdiği değerle temayüz etmiştir. Bazı konularda ana damar Yahudilikle benzerlikleri olsa da günlük yaşamı etkileyen birçok hususta farklı kabulleri ve uygulamaları vardır. Asırlar boyunca hem Rabbânî Yahudilik anlayışına hem de diğer dinlere karşı farklı coğrafyalarda yaşam savaşı vermiştir. Geçmişle kıyaslandığında günümüzde çok az sayıyla temsil edilen Karâîler, Kuzey Amerika, bazı Avrupa ülkeleri ve İsrail olmak üzere belli başlı ülkelerde yaşamaktadır. Bunlar arasında İsrail, en fazla Karâî nüfusu barındırmasıyla göze çarpar.

İsrail'de yaşayan Karâîlerin büyük çoğunluğu, 1948 ve sonrasında Mısır'dan göç eden Karâîlerden oluşur. Az sayıda da olsa Irak'tan ve özellikle 1990'lardan itibaren Doğu Avrupa ülkelerinden İsrail'e göç eden ve yerleşen Karâîler de vardır. Yaklaşık olarak kırk bin kişiden oluşan bu küçük dinî grup, "İkinci Çıkış" olarak adlandırdıkları Mısır'dan İsrail'e göç sonrasında, ülkenin on iki farklı şehrinde yaşar ve kendilerine ait kenesalarda ibadet ederler. Ayrıca, Ramle şehrinde bir yönetim merkezleri ve Bet-Din'leri de mevcuttur.

İsrail yasalarına göre Yahudi vatandaşı olarak kabul edilen Karâîlerin, belli ölçülerde kendi dinî bağımsızlıkları ve topluluğun devletle ve halkla olan ilişkilerini düzenleyen ve yaşanan aksaklıkları çözmeye çalışan kendi organizasyonları (UKJ) vardır. UKJ, topluluğun Karâî dinî hukukuna uygun bir hayat yaşamasına yardımcı olur ve Karâî kimliğinin korunmasına yönelik faaliyetlerde bulunur. Ancak, İsrail devleti tarafından resmi olarak benimsenen Rabbânî Yahudilik anlayışını yansıtan kurumların otoritesini tanımadıkları için, çeşitli sıkıntılara neden olmaya devam eden ve çözülmesi beklenen sorunlar da mevcuttur. Bu sorunların başında, Karâîlerin medeni hukuk alanında yaşadıkları sorunlar gelmektedir. Yine aynı anlayışın bir yansıması olarak, çocuklarına istedikleri gibi dinî eğitim verebilecekleri okulları açamadıkları ve dinî bayramları kendi uygulamalarına göre istedikleri gibi kutlayamadıkları görülmektedir. Ayrıca, modern dünyanın getirmiş olduğu bir takım gelişmeler ve İsrail toplumuna entegre olma sürecinde yaşanan değişimler de Karâî toplumunu tehdit eden unsurlardandır. Topluluk, uygun alternatiflerle bu tür zorlukları aşarak ayakta kalmaya çalışmaktadır.

İsrail hükümeti, Karâî Yahudilerinin kişisel statülerine uygun bir çözüm bulmadığı sürece sorunlar büyümeye devam edecek ve bu durum daha da karmaşık bir hale dönüşecektir. Tüm bu sorunlara rağmen, İsrail Karâîleri, ataları tarafından aktarılan inançlarını, gelenek ve kültürlerini yaşatmak ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarabilmek için sorumluluk duygusu içinde çalışmalar yapmaya devam etmektedirler.

KAYNAKÇA

- ABRAMOWITZ, Leah, “The Karaites in Israel” *Hadassah Magazine*, no. 7 (March 1979), s. 8.
- ALTINKAYNAK, Erdoğan, “Karay-Kırımçak İlişkileri ve Musevi Dinli İki Türk Halkının Ayrışma Sebepleri”, *Karadeniz*, 2008, yıl: 1, sayı: 1, s. 36.
- ARIK, Durmuş, “Karaylar ve Türkiye’deki Karay Cemaati Üzerine”, *Bütün Yönleriyle Yahudilik*, (Uluslararası Sempozyum 18-19 Şubat 2012) Dinler Tarihi Araştırmaları VIII, Ankara, 2012.
- _____, “Türk Yahudiler: Kırım Karâileri”, *Dini Araştırmalar*, Ankara, 2005, cilt: 7, sayı: 21, s. 32-36.
- AYDIN, Fuat, “Ortadoğu Ülkelerinin Dinsel Yapısı”, *Ortadoğu Yıllığı 2011*, Ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Açılım Kitap, İstanbul, 2012, ss. 535-540.
- AYKIT, Dursun Ali, “Falaşalar veya Etiyopya Yahudileri”, *Milel ve Nihal*, 2014, sayı: 11 (2), ss. 35-60.
- BAĞIR, Muhammed Ali, “Samiriler: Köken Sorunu ve Günümüz İsrail Devleti’ndeki Yansımaları”, *Milel ve Nihal*, 2016, sayı: 13 (2), ss.101-128.
- BEININ, Joel, “The Karaites in Modern Egypt”, *Karaite Judaism*, ss. 417-421.
- BENJAMIN, Tudelah, Ratisbonlu Petachia, *Orta Çağda İki Yahudi Seyyahın İslam Dünyası Gözlemleri*, çev.: Nuh Arslantaş, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2001.
- COLLIGAN, Sumi Elaine, “Living Liminality: Karaite Jews Negotiate Identity and Community in Israel and The United States”, *Karaite Judaism*, ss. 463.
- _____, *Religion, Nationalism and Ethnicity In Israel: The Case Of The Karaite Jews*, Doctoral Thesis, Princeton University Department of Anthropology, Princeton, 1980.
- CORINALDI, Michael, “Karaite Halakhah”, An Introduction to the History and Sources of Jewish Law, Ed. N.S. Hecht ve diğerleri, Oxford University Press, New York, 2002.
- ERDER, Yoram, “The Mourners of Zion: The Karaites In Jerusalem In The Tenth And Eleventh Centuries”, *Karaite Judaism A Guide to its History and Literary Sources*, ed. Meira Polliack, Brill, Leiden, 2003, s. 213-233.
- FIRROUZ, Moshe, “The Karaite Jewish Community in Israel (20th and 21st Centuries)”, *Karaite Archives*, 2013, no: 1, s. 35-43.
- GIL, Moshe, *A History of Palestine 634-1099*, Cambridge University Press, Trowbridge, 1997.
- GOLDSCHMIDT, E. ve diğerleri, “The Karaite Community of Iraq in Israel: A Genetic Study”, *American Journal of Human Genetics*, 1976 May, Vol. 28 (3), s. 243
- GÜRKAN, Salime Leyla, *Yahudilik*, İsam Yayınları, İstanbul, 2012.
- _____, *Yahudilik’te Şabbat (Sebt) -Kökeni, İlgili İnanç ve Uygulamalar-*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, ss. 80-82.
- HASANOV, Eldar, “İsrail Toplumsal Çatışmasında Harediler”, *Ortadoğu Analiz*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2014, Kasım-Aralık Cilt: 6 Sayı: 65, s. 64.
- HELLER, Joseph Elijah /Leon Nemoj, “Karaites”, *EJ*, Vol. XI, s. 797-798.
- HIRST, David, *Silah ve Zeytin Dalı: Ortadoğu’da Şiddetin Kökenleri*, çev.: Timur Demirtaş, İyidüşün Yayınları, İstanbul, 2015.
- <http://www.jewishvirtuallibrary.org/latest-population-statistics-for-israel>, (erişim: 15.06.2017).
- <http://www.karaite.org.il/association/Amuta>, (erişim: 09.06.2017).
- <http://www.karaite.org.il/node/469>, (erişim: 15.06.2017).

- <http://www.karaites.org/>, (erişim: 28.05.2017).
- <http://www.karaites.org/karaite-customs-and-traditions.html>, (erişim: 15.06.2017).
- <https://www.karaimi.org/>
- İsrail Hakkında Gerçekler, İsrail Enformasyon Merkezi, Yayına hazırlayan: Ruth Ben-Haim, Baskı: Keter Pres, Kudüs, 2008.
- KIZILOV, Mikhail, *The Sons of Scripture The Karaites in Poland and Lithuania in the Twentieth Century*, De Gruyter Open, Varşova, 2015.
- KUTLUAY, Yaşar, *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*, Anka Yayınları, İstanbul, 2001.
- KUZGUN, Şaban, *Hazar ve Karay Türkleri*, Seda Yayınları, Ankara, 1985.
- NEWMAN, Albert Richard, *The Karaite Jews in Israel*, Master Thesis, University of South Africa Department Of Semitics, 1996.
- ROSHWALD, Mordecai, "Marginal Jewish Sects in Israel (I)", *International Journal of Middle East Studies*, April 1973, Vol. 4, No: 2, s. 226.
- SCHIFFMAN, Lawrence H., *The Halakhah at Qumran*, Brill, Leiden, 1975.
- SCHLANGER, Judith Olszowy, *Karaite Marriage Contracts from the Cairo Geniza: Legal Traditions and Community Life in Mediaeval Egypt and Palestine*, Brill, Leiden, 1998.
- SCHOLEM, Gershom, "Gilgul", *Encyclopaedia Judaica (EJ)*, Second Edition, Ed. in Chief Fred Skolnik, Executive Ed. Michael Berenbaum, Macmillan Reference, Detroit, 2007, Vol. VII, s. 602
- SEMI, Emanuela Trevisan, "From Egypt to Israel: The Birth of a Karaite 'Edah in Israel", *Karaite Judaism*, s. 434.
- SİNANOĞLU, Mustafa, "Karailik", *Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 2001, c. 24, s. 424.
- SULEYMANOV, Seyyar, *Kırım Karayları*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2012.
- TSOFFA, Ruth, *The Stains of Culture: An Ethno-reading of Karaite Jewish Women*, Wayne State University Press, Detroit, 2006.
- ULUTAŞ, Ufuk ve diğerleri, *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları Ankara, 2012.
- WILENSKY, David A.M., *A Karaite Prayer: Little-known Jewish Community Builds Center to Tell its Story*, February 16, 2017, <http://www.jweekly.com/2017/02/16/a-karaite-prayer-little-known-jewish-community-builds-center-to-tell-its-story/>, (erişim: 28.05.2017).
- YILMAZ, Salih, "Karay (Karaim-Karaite) Türklerinin İsrail'e Göç Serüveni: Sonun Başlangıcı", *Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu Bildirileri (5-8 Nisan 2010-Bilecik)*, Bilecik Üniversitesi Yayınları, Bilecik, 2011, ss. 511-519.